

Vlaams
Parlement

stuk **1882** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 21 januari 2013 (2012-2013)

Hoorzitting

over het bankenplan van de Vlaamse Regering

Verslag

namens de Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting
uitgebracht door de heren Matthias Diependaele en Filip Watteeuw

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Eric Van Rompuy.

Vaste leden:

de heer Ward Kennes, mevrouw Griet Smaers, de heren Koen Van den Heuvel, Eric Van Rompuy;
de heren Felix Strackx, Erik Tack, Christian Verougstraete;
de heren Dirk Van Mechelen, Sas van Rouveroi;
de heren Ludo Sannen, Bart Van Malderen;
de heren Matthias Diependaele, Kris Van Dijck;
de heer Lode Vereeck;
de heer Filip Watteuw.

Plaatsvervangers:

de heren Dirk de Kort, Jan Durnez, Johan Sauwens, N.;
de heer Joris Van Hauthem, mevrouw Linda Vissers, de heer Wim Wienen;
de heren Marino Keulen, Bart Tommelein;
de heren Patrick Janssens, Bart Martens;
de heren Marc Hendrickx, Jan Peumans;
de heer Ivan Sabbe;
de heer Bart Caron.

INHOUD

I. Toelichting door de heer Filip Dierckx, voorzitter Febelfin, en de heer Michel Vermaerke, gedelegeerd bestuurder Febelfin.....	4
II. Toelichting door de heer Johan Bortier, directeur studiedienst UNIZO	11
III. Toelichting door de heer Mathias Dewatripont, directeur Nationale Bank van België.....	13
IV. Toelichting door de heer Vincent Thoen, senior adviseur innovatie en ondernemingsfinanciering, Voka	15
V. Toelichting door professor em. Dirk Heremans, KU Leuven	17
Gebruikte afkortingen	21
Bijlagen: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Algemeen Beleid, Financiën en Begroting organiseerde op dinsdag 11 december 2012 een hoorzitting over het bankenplan van de Vlaamse Regering, met:

- de heer Filip Dierckx, voorzitter, en de heer Michel Vermaerke, gedelegeerd bestuurder Febelfin;
- de heer Johan Bortier, directeur studiedienst UNIZO;
- de heer Mathias Dewatripont, directeur Nationale Bank van België;
- de heer Vincent Thoen, senior adviseur innovatie en ondernemingsfinanciering Voka;
- de heer Dirk Heremans, prof. em. KU Leuven.

De diverse PowerPointpresentaties en andere documenten die door deze vertegenwoordigers bij de hoorzittingen werden gebruikt, zijn te vinden op de [dossierpagina](#) van dit stuk op www.vlaamsparlement.be.

I. TOELICHTING DOOR DE HEER FILIP DIERCKX, VOORZITTER FEBELFIN, EN DE HEER MICHEL VERMAERKE, GEDELEGEERD BESTUURDER FEBELFIN

De heer *Filip Dierckx* stelt dat er in de sector al heel wat veranderd is. De PowerPointpresentatie toont aan dat men op vijf jaar tijd het balanstotaal van de financiële sector met ongeveer 30 procent heeft teruggebracht. De verhouding tussen eigen vermogen en balanstotaal is gedaald van 32 naar 18. Men loopt hier voor op andere Europese landen.

In 2009 werd in het Federale Parlement de vraag gesteld of de banken nog krediet zouden verlenen door de financiële crisis. Over vijf jaar blijkt dat elke euro aan deposito's opgenomen in België ten volle geïnvesteerd is in de Belgische economie. De kredieten aan de gezinnen, ondernemingen en overheden zijn toegenomen. Er is 81 miljard euro aan deposito's opgevraagd en is er 87 miljard aan kredieten verleend.

De kredietverlening aan Belgische ondernemingen groeide sneller dan het bruto binnenlands product. Er is nog marge bij kleine, middelgrote en grote ondernemingen bij het trekken van de kredietlijnen. Als er een credit crunch is, dan ziet men dat de aanwendingsgraden enorm beginnen te stijgen omdat ondernemingen geen nieuwe kredietlijnen krijgen en hun kredietlijnen optrekken. De groei van de kredieten was het sterkst in Vlaanderen, gevolgd door Brussel en het Waalse Gewest.

De laatste jaren zijn er proportioneel meer langetermijnkredieten geweest. Waarschijnlijk is dit een gevolg van de verbetering van de financiële structuur van de ondernemingen. Er is recent wel een daling van de bancaire kredietvraag. Het eerste element dat daar speelt is het dalende ondernemersvertrouwen. Ook de conjunctuurvooruitzichten van de Europese Commissie helpen niet. De cijfers van het VBO tonen aan dat de Belgische industriële ondernemingen een moeizamer herstel kennen in toegevoegde waarde en competitiviteit dan ondernemingen elders in Europa.

De laatste twee jaren kent men een markante daling van de oprichting van bedrijven en een sterke stijging van de faillissementen. In de resultaten van de 'bank lending survey' ziet men dat er in 2012 in het derde kwartaal een lichte verstrakking is van de kredietvoorwaarden. In het vierde kwartaal wordt een iets mindere verstrakking verwacht. Men zit dus in een fase dat de bankiers een lichte verstrakking van de voorwaarden opleggen. Febelfin geeft daarbij aan dat de slechtere financiële situatie en vooruitzichten binnen bepaalde sectoren strakkere voorwaarden vereisen dan in het verleden – toen er betere vooruitzichten waren – en zodanig het risicoprofiel van de krediettoekenning stabiel te houden voor de betrokken banken.

Een van de redenen voor de daling van de kredietomloop is de daling van de vraag vanuit de ondernemingen naar kredieten en dit zowel in aantallen als in bedragen. Mede ten gevolge hiervan zien we ook in de productie van kredieten een daling.

De tarieven in België zijn zeer concurrentieel. Ze zijn nog nooit zo laag geweest. Dit is onder meer een gevolg van de evolutie van de interesten.

Samengevat kan men stellen dat er een daling is van de vraag, die zich vertaalt in een daling van de omloop. Tegen deze achtergrond heeft de sector zich de vraag gesteld wat men als sector kan doen en wat men samen met de overheid kan doen. Men is met een strategisch project begonnen voor een duurzame en vitale financiële sector ten dienste van de samenleving en economie.

De belangrijkste uitdagingen zijn de financiering van de economie, het inzetten van het spaargeld, de spaarfiscaliteit, het elektronische betaalverkeer, de toekomst van de distributie en de bank als werkgever.

Bij de financiering van de economie rijst de vraag hoe men kan omgaan met de verzwakking van de conjunctuur.

Een tweede vraag is of er structurele problemen zijn. Zijn er naast de conjuncturele problemen andere oorzaken waardoor de kredietverlening moeilijk verloopt?

De heer Dierckx verwijst bijvoorbeeld naar de Basel III-normen. Niet alleen worden de kredieten voor banken duurder omdat dit meer eigen vermogen vereist, maar vooral de transformatie op lange termijn waardoor men op één-op-éénbasis moet werken, baart zorgen. Men moet langetermijnfunding hebben om langetermijnkredieten te kunnen geven. Dit gaat de grote uitdaging zijn voor de volgende jaren.

In België en Vlaanderen zijn er maatregelen voor de kmo's nodig zoals het versterken van het eigen vermogen, de financiële vorming, de aanmoediging van het risicokapitaal en het ondernemerschap.

De discussiepunten uit het bankenplan, die met de minister-president werden besproken, waren het relancebeleid, het engagement van de sector om een kmo-fonds op te richten, de langetermijnfinanciering van infrastructuurprojecten, de groene inspanningen voor bouw en industrie, funding loss, kortetermijnfinanciering, verbetering van het kredietdossier, crowdfunding en uitbreiding van de Winwinlening.

De sector heeft een engagement genomen om 1 miljard euro kredieten ter beschikking te stellen van de kmo's, vooral voor de investeringskredieten boven de vijf jaar. De banken brengen 150 miljoen euro aan eigen vermogen in, waarvan 75 miljoen euro als second loss zou gegarandeerd worden door Gigarant. Door de garantie van Gigarant verkrijgt men normaliter een hogere rating van het fonds waardoor deze in aanmerking komt voor institutionele beleggers die langetermijnfunding ter beschikking hebben. Voor de eerste 75 miljoen euro draagt de bank het volledige risico. Deze 75 miljoen staat voor 7,5 procent van het fonds wat hoger is dan de gemiddelde wanbetalingsgraad van ondernemingskredieten in België waardoor de Gigarantwaarborg normaliter niet zou aangesproken hoeven te worden.

Voor de projecten op twintig à dertig jaar zoals infrastructuurwerken, is het probleem dat de banken redelijk funding vinden tot een periode van vijf tot zeven jaar. Daarna is men daar niet meer zo zeker van. Febelfin geeft mee dat de banken niet zomaar transformatierisico's durven te lopen waarbij funding met een looptijd van enkele jaren wordt ingezet voor kredieten op 30 jaar en langer. Die funding is wel aanwezig in België, maar dan bij de verzekeraars of pensioenfondsen. De banken zeggen wel een vaste rente te kunnen garanderen op die periode op voorwaarde dat er een garantie is voor het herfinancieringsrisico na bijvoorbeeld die zeven jaar. Hoe kan men samen met de overheid zorgen dat er een zekere rentevoet is voor de kredietnemers? Zijn er mogelijkheden voor Gigarant om het herfinancieringsrisico beperkt te garanderen?

Een derde deel heeft betrekking op groene financiering en financiering voor energie-efficiënt bouwen. Er werd daarover een goede discussie gevoerd met de Vlaamse Regering. De technologielijst is volgens de heer Dierckx te beperkt en zou moeten worden uitgebreid. Het systeem van de premies werkt ook niet echt goed. Voor het financieringsmodel voor het energie-efficiënt bouwen voor particulieren zijn de banken bereid zijn om na te denken of de financiering ervan voordeliger kan gebeuren op voorwaarde dat men energie-efficiënter bouwt.

Daarnaast zijn de banken ook bereid na te gaan of ze voordeligere tarieven kunnen bieden aan particulieren die energie-efficiënt bouwen.

Voorts zijn er nog vijf andere initiatieven voor kmo's. Het eerste betreft de funding loss. Bij het verlenen van een krediet dekt een bank altijd het intrestrisico op dezelfde termijn in. Als de intrestvoeten dalen, kan de kredietnemer er immers belang bij hebben het krediet vervroegd terug te betalen. Dit brengt voor de bank moeilijkheden met zich mede wanneer dit plaatsvindt omdat de kredieten en hun opbrengsten plotsklaps uit de balansen verdwijnen en negatieve gevolgen/kosten meebrengen voor het liquiditeitsbeheer bij de betrokken banken. In een kredietovereenkomst staat dan ook een formule om het verlies te compenseren dat de bank lijdt door de snellere terugbetaling. Bij sterk dalende intrestvoeten, betaalt de kredietnemer een hoge wederbeleggingsvergoeding. Febelfin onderhandelt met UNIZO om die vergoeding voor de kredieten tot 500.000, mogelijk zelfs tot 750.000 euro, aan kleine ondernemingen te beperken. Een andere mogelijkheid is een advies bij de ombudsman in geval van snellere terugbetaling. Een wetswijziging om de funding loss te beperken tot een bepaald aantal maanden intrest, zal onvermijdelijk leiden tot een hogere kredietkost omdat de bank zich tegen die optie indekt. De keuze is dus tussen een kleinere wederbeleggingsvergoeding in sommige gevallen en een lagere kredietkost, of een algemene aanpassing van de vergoeding, maar een hogere kredietkost.

Het tweede kmo-initiatief is de kortetermijnfinanciering. Het doel is het kaskrediet op een juiste manier te gebruiken. Een kaskrediet is immers duur omdat onzeker is wanneer de kredietnemer het geld opneemt. Febelfin is bereid de mogelijkheid te onderzoeken om straight loans, leningen op korte termijn, voor lagere bedragen te verlenen. Momenteel is het minimumbedrag ongeveer 100.000 euro. Een derde maatregel voor kmo's is een beter kredietdossier. Niettegenstaande de grote inspanningen van Febelfin om goede informatie te verstrekken aan de kredietnemer over hoe een goed kredietdossier op te stellen, zijn er toch nog lacunes. Febelfin onderzoekt samen met de Vlaamse Regering hoe de bedrijven te kunnen helpen bij betere kredietaanvragen.

Meer en meer spelen de sociale media een rol bij de financiering, de zogenaamde crowdfunding. Dat houdt wel het risico in dat particulieren geld gaan geven aan niet zo interessante initiatieven. Tot slot lopen er besprekingen over de uitbreiding van de Winwinleningen, een vorm van risicokapitaalverstrekking aan de Vlaamse economie.

Daartoe aangemaand door de nakende sluiting van Ford Genk, heeft Febelfin aangeboden om samen met de overheid na te denken over een sectorinspanning wanneer de overheid bij onverwachte crisissituaties, een bijzonder begeleidingstraject opzet. Dat initiatief wordt op punt gesteld door een sectorale werkgroep onder leiding van Erik Dralans, de vorige ceo van ING. Het omvat een heleboel maatregelen waaronder zorgacties voor individuele klanten, zoals de spreiding van een kapitaal terugbetaling, sensibilisatie en dat niet alleen voor werknemers van het bedrijf maar ook van de toeleveranciers.

Bespreking

De heer *Lode Vereeck* heeft begrepen dat de kredietverstrekking op jaarbasis nog stijgt, maar die stijging zet zich de laatste maanden niet door, vooral door een dalende vraag. Betekent dit dat de situatie minder ernstig is dan de bedrijven de afgelopen maanden heb-

ben willen suggereren? Voorts informeert het commissielid of er één algemeen kmo-fonds komt of één fonds per bank. En welke banken doen mee? Op welk niveau spelen de waarborgen van de Vlaamse Regering, op niveau van het fonds of op niveau van de krediet-aanvrager? Klopt het dat de 850 miljoen euro voor institutionelen en private banking niet gewaarborgd wordt door de Vlaamse overheid? Voorts wil de spreker weten hoe de banken moreel wangedrag (moral hazard) tegenover bestaande kredietvormen van kmo's zullen vermijden.

De minister-president motiveert de overheidswaarborgen voor kmo's door te verwijzen naar gelijkaardige praktijken in het buitenland. De heer Vereeck vraagt goed werkende buitenlandse voorbeelden. Zorgen die voor concurrentienadelen voor de Vlaamse kmo's of de banken? Tot slot vraagt het lid naar initiatieven van de Federale Regering om het slapende geld te activeren.

Ook de heer *Filip Watteuw* heeft gemerkt dat de aanleiding van het bankenplan blijkbaar niet correct was. Het is blijkbaar niet zo dat er te weinig kredietaanbod is, een zogenaamde credit crunch, de vraag is gewoon gedaald, vooral door het dalende ondernemersvertrouwen. De maatregelen die Febelfin opsomt, zijn echter niet direct bedoeld om dat vertrouwen op te krikken, wel om kredietverstrekking te vergemakkelijken. Het lid informeert of de banken een rol zullen spelen bij de externe middelen van de institutionelen en de private banking. Ter financiering van de groene economie wordt gedacht aan een eventuele daling van de premie tot 0,1 procent. Is dit een voorstel van de banken of van de Vlaamse Regering? Is het een vaag idee of een concreet voornemen?

Ook de heer *Matthias Diependaele* vraagt of er nu wel of niet een credit crunch is. Dat er minder kredieten gevraagd worden, zorgt logischerwijze voor een dalende kredietverlening. Het kredietverleningsbedrag daalt echter 8 procent sneller dan het gevraagde bedrag. Betekent dit dat de banken 8 procent meer kredieten weigeren? Als de daling enkel te wijten zou zijn aan minder ondernemersvertrouwen, zou de daling van de productie even groot zijn als die van de vraag. De spreker vermoedt dat de kredietvoorwaarden gewoon strenger geworden zijn.

De Groene Waarborg bestaat sinds het voorjaar, maar in september was er nog geen enkele aanvraag. Volgens de beleidsbrief plant de minister-president een evaluatie ervan met het oog op de verhoging van de deal flow. Waarom komt er, ondanks het geringe succes, een hervorming?

Ook N-VA is bereid om de kredietverlening aan bedrijven en vooral naar kmo's te verbeteren. De kwestie is echter wie gaat oordelen waarvoor de waarborgen gelden en wie het risico draagt. Voor 75 miljoen euro zullen de banken zelf instaan. Het percentage van toegestane leningen zakt met 5 procent omdat die leningen door de crisis een te hoog risico geworden zijn. Wie zal garant staan voor de hogerisicoleningen, de overheid of de banken? En wie zal beslissen welke leningen een groot risico inhouden? Bij Gigarant beslissen de banken of een lening toegekend wordt, de waarborg is voor de overheid. Hoe zal het systeem nu in elkaar zitten? Hoe zit het met de vergoedingen voor de overheidsgarantie?

Het commissielid heeft dergelijk systeem gevonden in Ierland en Nederland. In Ierland zijn de voorwaarden waarom er geen normale lening mogelijk is, strikt afgebakend. Zal dat ook zo zijn in het Vlaamse systeem? En zo ja, wat zijn die voorwaarden? De vergoedingen in het Ierse systeem zijn beperkt tot 2 procent en er is geen herfinanciering van de bestaande schulden nodig om de additionaliteit te verkrijgen. Zal dat ook zo zijn in Vlaanderen? Kunnen de banken de schulden, gegarandeerd door de Vlaamse overheid, op de internationale markten laten herfinancieren? Zullen, zoals in Ierland, bepaalde sectoren van het systeem uitgesloten worden? Terwijl het Ierse schema beperkt is tot drie jaar, is het

Vlaamse bankenplan er voor een langere termijn. In Nederland wordt jaarlijks over een verlenging beslist. Hoe kan het Vlaamse bankenplan stopgezet worden?

Ook de Europese Investeringsbank en het Europese Investeringsfonds beschikken over systemen voor waarborgverlening. Daar wordt door de Belgische banken en bedrijven zeer weinig gebruik van gemaakt. Wat zijn daar de redenen van? En waarom is er een Vlaamse versie nodig?

De heer *Dirk Van Mechelen* wijst op de drijvende economische kracht van overheidsinvesteringen. Ook daar zijn er financieringsproblemen, zo krijgen gemeentebesturen ofwel helemaal geen leningen meer op twintig jaar ofwel tegen irrealistische voorwaarden. Voor de publieke besturen is er dus wel degelijk een credit crunch.

Febelfin wil voor projectobligaties na vijf tot zeven jaar garanties voor het herfinancieringsrisico indien men vaste rentevoeten wil hanteren. Hoe en aan welke voorwaarden? De Vlaamse overheid heeft enorme bedragen begroot voor investeringen, zo heeft ze de kredietportefeuille voor Via-Invest structureel verhoogd. Zonder interessante leningsvoorwaarden rijzen echter enorme problemen.

Ook de heer *Dirk de Kort* maakt zich zorgen over de overheidsinvesteringen. Hij krijgt de indruk dat sommige overheden twee keer betalen: de leningskost, waar het aanbod beperkter en de voorwaarden strenger worden en de kapitaalgaranties in DBFM-contracten. Ook in dit nieuwe kredietverleningssysteem staat de overheid garant, maar wat gebeurt er als het misloopt? Is er een onafhankelijke instantie die mee oordeelt of remediërende maatregelen mogelijk zijn? Het is in het belang van de bank dat ze haar geld terugkrijgt, maar de overheid heeft er belang bij dat de ondernemer actief kan blijven. Bedrijfsrevisoren melden het lid dat er op dat vlak bijkomende maatregelen nodig zijn.

Ook mevrouw *Güler Turan* verneemt dat er geen credit crunch is. Het commissielid informeert hoe het staat met de gedragscode van de banken, waarbij betere kredietdossiers een onderdeel vormden. Hoe worden vooral de kleine ondernemingen best geholpen bij het opstellen van hun kredietdossier? Het lid vraagt ook meer informatie over de bijzondere begeleiding in onvoorziene crisissituaties. Wat houdt die precies in? En wanneer treedt het systeem in werking? Wat bedoelt Febelfin met sensibilisatie? Is het op dat moment daar niet te laat voor? Hoe passen de banken zich aan de verzekering gewaarborgd wonen, een andere Vlaamse waarborg, aan? Een van de mogelijke begeleidingsmaatregelen is de spreiding van de kapitaal terugbetaling, maar zeker in het begin is de rente het grootste deel van de maandelijkse aflossing. Het lid pleit dan ook voor maatwerk, met naargelang de situatie spreiding van kapitaal- of een combinatie van kapitaal- en renteaflossingen. Het lid vraagt of de werknemersorganisaties zitting hebben in de sectorale werkgroep-Dralans. En zo neen, of er partners zijn die hen er liever niet bij hebben.

Het lid vraagt om een motiveringsplicht bij afwijzing van dossiers en ook om het vrijgeven van de ratingcriteria die banken aan kredietvragende bedrijven toekennen. De minister-president schermst geregeld met de concurrentiepositie van banken die hun ratingcriteria niet graag blootgeven. Maar in gevallen dat de overheid garant staat, is meer openheid gepast zodat de bedrijven hun kredietdossiers kunnen verbeteren. Dat is vooral belangrijk voor de kleine ondernemers.

Het lid weet niet wat de federale overheid plant op vlak van funding loss, maar ze informeert of de banken ook denken aan een aanpassing van de wederbeleggingsvergoeding voor particulieren. Er zijn immers heel wat tweeverdieners die door een zware hypotheek in financiële problemen dreigen te komen.

Mevrouw *Griet Smaers* vraagt naar het effect van Basel III op prijzen, vormen en termijnen van kredieten aan bedrijven en overheden. Zijn er andere regels met een kredietwijzigend effect?

Voor de heer *Filip Dierckx* bewijst de dalende kredietomloop van het laatste kwartaal wel degelijk dat er iets aan de hand is. Hij ziet twee redenen: een dalende kredietvraag door minder investeringsprojecten en een voorzichtigheidsreactie van de banken op de dalende conjunctuur. Bij een zware credit crunch zou de aanwendingsgraad sterk stijgen, wat niet het geval is. Het beeld is dus genuanceerd. De leningsvraag daalt inderdaad minder dan het aanbod, dat blijkt ook uit de licht gestegen weigeringsgraad, maar blijft nog altijd een van de laagste in Europa.

De banksector heeft in samenwerking met de Vlaamse Regering gepoogd de structurele problemen aan te pakken onder meer op vlak van langetermijnfinanciering, wederbeleggingsvergoeding en de juiste kredietkeuze. Een bank kan geen relancebeleid voeren want verstrekt geen kredieten als ze niet overtuigd is van de terugbetalingscapaciteit.

Het is nog niet uitgemaakt of er één of verschillende kmo-fondsen komen. Een motief tegen één fonds is dat er absoluut moet vermeden worden dat vooral slechte kredieten bij het fonds terechtkomen. Allicht is het beter dat de banken, in ieder geval al de vier grote, hun eigen fonds oprichten en dan ook, als het verkeerd loopt, met eigen vermogen het first loss dragen. Op die manier wordt ook de moral hazard tegengegaan. De heer Dierckx bevestigt dat de 850 miljoen euro externe middelen niet gewaarborgd zijn. Een fonds zal met een eigen vermogen van ongeveer 15 procent gewapend zijn tegen extreme toestanden waardoor de obligatiehouders in bijna alle situaties terugbetaald worden. Wat daarenboven voor een goede rating zal zorgen. De banken stellen voor de waarborg te laten gelden voor het volledige fonds en niet per krediet.

Alle systemen zijn zo dat de bank het kredietrisico beoordeelt en het in eerste instantie op zich neemt, pas in tweede instantie treedt de overheidsgarantie in werking. Hun inbreng is kleiner dan het gemiddelde verlies bij andere kmo-leningen en het is de bedoeling om ook in het fonds een gemiddelde risicospreiding te hebben. Voor de inschrijvers op obligaties kan Gigarant nog een bijkomende garantie voor second loss bieden. Het is in geen geval de bedoeling dat de overheid geld verliest. Wat de vergoedingen voor waarborgen betreft, werkt het kmo-fonds marktconform en kan dus niet beschouwd worden als een steunmaatregel. De laatste gesprekken wijzen erop dat de Vlaamse overheid nagaat of ze zich kan verzekeren tegen het herfinancieringsrisico.

De OESO heeft verschillende studies gepubliceerd over hoe overheden kredietverlening aan bedrijven vergemakkelijken. Daaruit concludeert de spreker dat de Vlaamse plannen zeker niet slecht zijn. Zeker nu de covered bond ingevoerd is, ondervinden de bedrijven op dit vlak geen concurrentienadeel ten opzichte van buitenlandse ondernemingen.

De heer *Michel Vermaerke*, gedelegeerd bestuurder Febelfin, wijst op de specifieke uitdagingen in elk land. Uit gesprekken met andere gewestregeringen leidt de spreker af dat het instrumentarium in Vlaanderen uitgebreid is. Bij de opstelling van het bankenplan is nagegaan of elk instrument efficiënt en bijdetijds is. Zo bleek uit gesprekken dat bij de bedrijfs-wereld de wens bestaat het systeem van de Winwinlening, uniek in België, uit te breiden.

Volgens de heer *Filip Dierckx* is de hoeveelheid slapend geld beperkt. De banken hebben de meeste middelen geïnvesteerd in de Belgische economie. De banken onderhandelen momenteel met de Federale Regering over een volkslening, onder meer over de fiscale voordelen ervan. De groene waarborgen voor bedrijven kennen niet veel succes, dat heeft allicht te maken met de strikte omschrijving van de technologieën, maar de banksector opperde dat de premie misschien te hoog was, daarom het voorstel tot een daling tot 0,1 procent. De premie is nu 0,25 procent.

De heer Dierckx heeft de indruk dat de kredieten van de Europese Investeringsbank, ongeveer 150 miljoen voor Vlaanderen, vlot aangeboord worden. De heer *Michel Vermaerke*

denkt dat de Belgische enveloppe van ongeveer 350 miljoen euro volledig benut is. De enveloppe is onder meer berekend op basis van het gewicht van België in de Europese economie. Als België een grotere enveloppe vraagt, komt het in de groep van de perifere landen, wat niet meteen een goede zaak is. Het Belgische deel is opgebruikt, wat mede verklaart waarom er andere wegen gezocht worden.

De heer *Filip Dierckx* vervolgt met de vraag over de langetermijnfinanciering. Als een bank op lange termijn geld wil uitlenen, betaalt ze een hoge liquiditeitspremie. Het herfinancieringsrisico zou op relatief korte termijn gestructureerd kunnen worden zodat de overheid kan nagaan of er op dat ogenblik geen goedkopere financiering op de markt is. De langetermijnoplossing is echter een samenwerking van de banken met de verzekeringen en de pensioenfondsen. Die laatste beschikken immers over langetermijnmiddelen, maar nemen niet graag kredietrisico's. Daarom wordt gezocht naar project bonds waarbij het kredietrisico bij de banken ligt en de langetermijnmiddelen van de verzekeraars tegen gunstige voorwaarden beschikbaar komen. Kortom, de banken zijn bereid het zwaarste risico te nemen, maar ze vinden zelf geen financiering boven de tien jaar.

De heer *Michel Vermaerke* beaamt dat de banken in december 2009 een gedragscode afsloten met UNIZO en Voka maar ook met de Vlaamse Regering. Bij de onderhandelingen over het bankenplan was het eerste punt een evaluatie van die gedragscode. Alle partners kwamen tot de conclusie dat de gedragscode volledig nageleefd is. De banken gingen zelfs verder en creëerden de mogelijkheid om betwistingen tussen ondernemers en de bank over een kredietdossier voor te leggen aan de bemiddelingscommissie, met een beroepsmogelijkheid.

Dat neemt niet weg dat de bankier er niet altijd in slaagt een ondernemer duidelijk uit te leggen hoe hij tot zijn oordeel komt. UNIZO, Voka, de banken, de Vlaamse overheid zullen samen nagaan hoe de informatie over het kredietproces beter kan, vooral aan kleine ondernemingen. Elke bank heeft inderdaad een eigen rating, maar past in het prudentieel en het commercieel beleid van die bank. In 2009 hebben de banken zich geëngageerd om bij een goed opgesteld en niet te ingewikkeld dossier binnen de twee weken een beslissing te vellen. Die beslissing wordt gemotiveerd. Als er daar nog problemen mee zouden zijn, verneemt Febelfin dat graag. Dat kan dan onder meer besproken worden op het overlegplatform Financiering Ondernemingen van de patronale organisaties.

Over de andere aspecten van het bankenplan, de uitbreiding van de Winwinlening, crowdfunding, de wederbeleggingsvergoeding lopen de onderhandelingen nog. De (Belgische) wet, één van de strengste van Europa, bepaalt dat de wederbeleggingsvergoeding voor hypothecaire leningen drie maand bedraagt. Voor kleinere ondernemingen van minder dan vijftig werknemers willen de banken nagaan of er een lagere wederbeleggingsvergoeding mogelijk is, maar dan enkel voor nieuwe kredietbedragen tot 500.000 en eventueel tot 750.000 euro. De banken onderhandelen nog volop met de overheid of een ondernemer de kans krijgt om te kiezen voor bescherming en meer betaalt voor zijn krediet, dan wel een lagere prijs betaalt met een hoger risico. Ook voor het federale relanceplan wordt gezocht naar een wettelijk kader met een zekere ruimte om flexibel in te spelen op de behoeften van elk bedrijf.

Bij bedrijfssluiting zullen banken in samenspraak met hun cliënt de mogelijkheden bekijken, onder meer een verlenging van de looptijd van een hypothecair krediet, een tijdelijk uitstel van betaling van kapitaal of een zogenaamd accordeonkrediet, waar bij stijging van de contractuele rentevoet niet het bedrag van de maandelijkse betaling maar de looptijd verandert. Bij Ford Genk hebben de banken een bijzonder begeleidingstraject aangeboden waarbij ze hun agentschappen aanmoedigden om met de werknemers van Ford Genk en van de toeleveringsbedrijven financiële problemen en de mogelijke oplossingen te bespreken. Ook de overheden en de sociale partners zouden dat proces begeleiden, de heer

Dralans heeft met hen daarover gesprekken gevoerd. De sensibilisatie slaat op het op de hoogte brengen van de werknemers die ervoor in aanmerking komen.

De heer *Filip Dierckx* verwijst naar een Nederlandse studie over de impact van de regelgeving onder meer van Basel III op de banksector. De sector heeft het gevoel dat er voldoende regels zijn en dat de tijd gekomen is om die hun impact te laten hebben.

II. TOELICHTING DOOR DE HEER JOHAN BORTIER, DIRECTEUR STUDIEDIENST UNIZO

De heer *Johan Bortier* vindt de ervaringen van de kmo's niet terug in het cijfermateriaal. Hij wil het woord credit crunch niet in de mond nemen, maar het is een feit dat heel wat zelfstandigen en kmo's het moeilijker hebben om leningen af te sluiten dan voorheen. De studiedienst van UNIZO is geen ivoren toren, maar houdt voeling met de ondernemers, die vooral van kredietproblemen gewag maakten in het najaar van 2008 en in het najaar 2011. De kmo-barometer is een enquête bij ongeveer 1000 Vlaamse kmo's. Uit de barometer van september 2012 kan worden afgeleid dat een kwart van de kmo's problemen ondervindt om kredieten te krijgen, vooral door de strengere voorwaarden, bijvoorbeeld grotere waarborgen. Daarnaast worden kredietlijnen soms stopgezet. Ondanks de historisch lage basisrentevoeten zijn de intrestvoeten voor sommige kmo-kredieten blijkbaar toch gestegen. De eerste barometer van ongeveer een jaar geleden gaf min of meer dezelfde resultaten.

KeFiK, het federale kennisinstituut voor financiering van de kmo's, organiseert geregeld enquêtes bij ondernemingen met maximum tien personeelsleden. Uit hun barometer blijkt dat de toegang tot bankfinanciering daalt sinds januari 2009, met een heropflakking rond januari 2010. Gegeven de dalende conjunctuur met het grotere aantal faillissementen, de commoties in de bankenwereld, de nakende veranderingen, al dan niet Basel III inbegrepen, is dat niet abnormaal.

UNIZO is uitgenodigd om mee van gedachte te wisselen over het bankenplan en heeft enkele onderwerpen aangebracht. Zo is de wederbeleggingsvergoeding inderdaad een zorg van de kmo's maar ze wordt ook besproken in het kader van het federale relanceplan. De beperking van de funding loss wordt volgens de heer Bortier allicht beter op dat niveau geregeld. Wat niet wegneemt dat de onderhandelingen over het bankenplan ook daarover gaan.

Het kaskrediet wordt relatief weinig gebruikt, maar is belangrijk voor kleine bedrijven. De intrestvoeten mogen dan wel dalen, het kaskrediet blijft duur. Unizo vraagt een daling van die rentevoet, of, als dat niet kan, alternatieve producten. Een kaskrediet dient om fluctuaties in de financieringsbehoeften op te vangen, maar kleine bedrijven hebben weinig alternatieven voor kortetermijnfinanciering. De straight loan is maar vanaf 100.000 euro, te hoog voor kleine bedrijven.

Crowdfunding is ook een idee van UNIZO. Andere landen, meer bepaald Nederland, staan verder met de ontwikkeling van centrale crowdfundingplatformen. Momenteel worden de mogelijkheden en vormen verder geëxploreerd. De Winwinleningen, een heel goed instrument, eerst voor starters en later verruimd tot alle kmo's, kennen meer en meer succes. Voor veel kmo's is de combinatie van financieringsbronnen ideaal: eigen kapitaal, kapitaal van kennissen en familie, bankfinanciering, eventueel gewaarborgd door de overheid, achtergestelde leningen van het Participatiefonds. UNIZO heeft voorgesteld om het huidige maximumbedrag van 100.000 euro voor een kmo en 50.000 euro voor een particulier op te trekken, hoewel de reglementswijziging voor een van beide vormen iets complexer is. UNIZO laat zich bij de voorstellen leiden door volgende motieven: het verbeteren van de onderhandelingspositie en het verminderen van de afhankelijkheid van de kmo's. Daarom

raadt UNIZO zijn leden aan te diversifiëren, ook op vlak van financiering, niet alleen in producten, maar ook in banken. Andere goede elementen van het bankenplan zijn de verbetering van het kredietdossier en de verbetering van de langetermijnfinanciering na Basel III onder meer de kmo-fondsen. Hoewel nog niet alles duidelijk is, lijken het goede oplossingen.

UNIZO heeft nog wel enkele vragen. De kmo-fondsen zouden 1 miljard euro kunnen financieren. Hoe verhoudt zich dat tegenover de huidige productie? En zijn het bijkomende financieringsmogelijkheden? Een andere zorg is de kostprijs. Geïstitutionaliseerde beleggers zullen allicht een hogere vergoeding willen dan nu.

UNIZO apprecieert dat de Vlaamse Regering aandacht besteedt aan de kredietproblemen van de ondernemers. De Vlaamse gedragscode van 2009, een ander initiatief van de minister-president, heeft geleid tot een betere federale gedragscode. Vlaanderen heeft dus wel degelijk een invloed, ook al is een belangrijk deel van de materie federaal.

Bespreking

De heer *Sas van Rouveroi* merkt in de KeFiK-barometer dat Waalse bedrijven in de periode januari 2009 tot februari 2012 tussen de 10 en 20 procentpunt minder gemakkelijk dan Vlaamse ondernemingen krediet krijgen, maar in oktober 2012 is het verschil plots helemaal verdwenen, want Vlaanderen zakt met 10 procentpunt, Wallonië groeit met evenveel. De heer *Johan Bortier* heeft daar geen verklaring voor.

De heer *Lode Vereeck* ziet als een van de redenen voor de financiële crisis dat de rentevoet jarenlang te laag heeft gestaan wat tot de bubbels in de huizenmarkt en zelfs op de beurzen heeft geleid. Het is dus niet slecht dat de voorwaarden strenger zijn, zo lang ze niet onredelijk of onrechtvaardig zijn. Is dat het geval? Ook het stopzetten van kredietlijnen of hogere intresten is niet noodzakelijk een negatieve evolutie. Voorts vraagt het lid meer uitleg bij de KeFiK-barometer. Met welke gegevens wordt de toegang tot de bankfinanciering in kaart gebracht? Ze sporen niet met de cijfers van de Nationale Bank waarin het aantal opgenomen bankkredieten vanaf oktober 2012 duidelijk stijgt.

Hoe evalueert UNIZO de bestaande waarborgen voor kmo's? Wat is de mening van de organisatie over de onderbenutting van de instrumenten voor durfkapitaal terwijl er durfkapitaal te kort is? Kennen de kmo's het instrument voldoende? En zo neen, wat zijn daar de redenen van? Uit cijfers van minister Muyters blijkt dat de Vlaamse overheid één op vijf van haar facturen te laat betaalt. Heeft dat een wezenlijke impact op de liquiditeitspositie van de Vlaamse kmo's?

De heer *Johan Bortier* ziet wel degelijk problemen aan de strengere voorwaarden. Een gelijkaardige aanvraag van enkele jaren geleden, wordt nu geweigerd. Ook het stopzetten van kredietlijnen heeft gevolgen voor de continuïteit van de bedrijven. Met hogere intresten valt dan nog te leven.

De website van KeFiK geeft de nodige uitleg bij de barometer. Maar het zijn resultaten van een enquête, dus weerspiegelen ze het gevoel van ondernemers. Wat de ondernemers ervaren, is anders dan de officiële statistieken aangeven. De ervaringen van de ondernemingen met de klassieke waarborgregelingen zijn daarentegen goed. Niet alleen de resultaten maar ook de administratieve eenvoud stemmen tot tevredenheid.

Kmo's vinden inderdaad moeilijk de weg naar durfkapitaal. De overheid nam recent maatregelen om daar verandering in te brengen. Het aanbod volstaat dus, het is vooral zaak om goede projecten te detecteren en te begeleiden. Tijdig betalen is enorm belangrijk voor kleinere bedrijven. UNIZO hoopt dat de omzetting van de richtlijn voor de publieke en private sector voor maart 2013, daar nog verbetering in zal brengen.

De heer *Filip Watteeuw* vraagt de mening van UNIZO over de stelling van de Vlaamse Regering dat de kwaliteit van de kredietdossiers van kmo's soms ondermaats is. De KeFiK-barometer is een gemiddelde van elf cijfers, eigenlijk gevoelens, de waarde daarvan is beperkt.

De heer *Johan Bortier* is het daarmee niet eens. Voor hem geeft de barometer wel een goede indicatie. Het klopt dat de kredietdossiers niet altijd goed zijn, de werkgeversorganisaties moeten samen met de zogenaamde cijferberoepen stappen zetten om ze te verbeteren.

III. TOELICHTING DOOR DE HEER MATHIAS DEWATRIPONT, DIRECTEUR NATIONALE BANK VAN BELGIË

De heer *Mathias Dewatripont* legt uit dat de financiële crisis duur was voor de overheid en de belastingbetaler. De banken leden grote verliezen in gestructureerde producten, in tradingactiviteiten, maar tot nog toe bleven de verliezen op kredieten in België beperkt. Dat was dus zeker niet de oorzaak van de crisis. Na de financiële crisis was er een daling van de totale balans van de Belgische banken. Die daling was groter dan in Frankrijk, Duitsland of Spanje. Daarop hebben de Belgische banken zich teruggeplooid op hun kernactiviteiten en -markten en er is dus geen daling van de bankactiviteiten in België.

Na de financiële crisis is het regelgevend kader strikter geworden. Of dat goed of slecht is hangt af van het oogpunt. Vanuit economisch standpunt lijkt meer krediet goed, maar dat is niet altijd het geval. Daarnaast zijn er de potentiële kosten voor de belastingbetaler.

Het Baselcomité onderhandelt nog over de liquiditeitsratio's. De Belgische ratio is sinds 2011 weinig gewijzigd, maar illiquiditeit kan een groot gevaar zijn. Het probleem met Dexia in 2011 was een liquiditeitsprobleem. Banken zijn ondertussen bang en willen geen extreem illiquide banken. Daarnaast is ook een hogere solvabiliteit belangrijk. Het huidige leverage niveau van de Belgische banken bedraagt gemiddeld 18, wat betekent voor 100 euro activa, maar 5 of 6 euro eigen vermogen. Vijf jaar geleden was de leverage nog 30. Basel III zal een hogere solvabiliteit eisen, wat duur is, en ook de kredietkosten zal opdrijven. De belastingbetaler wordt dus beter beschermd, met het risico dat het kredietaanbod aan de reële economie daalt. Daarnaast zal Basel III casino banking veel strenger bestraffen.

De kredieten aan bedrijven zijn niet gedaald, behalve de laatste drie maanden, maar ervoor was de groei al vertraagd. Het jaarlijkse veranderingspercentage van de kredietgroei, gemeten over de periode januari 2012-oktober 2012, is in België +2 procent hoger dan in Duitsland, maar iets lager dan in Frankrijk, Oostenrijk en Nederland. De aanwendingsgraad is hoog, maar niet zo hoog dat er van een echte credit crunch kan gesproken worden.

De rentetarieven aan ondernemingen en gezinnen zijn relatief gunstig, maar dat is, gezien de rente op deposito's geen verrassing. De overige kredietvoorwaarden zijn niet zo gunstig, strikter voor kmo-leningen en langetermijnkredieten. Bedrijven ervaren de algemene kredietvoorwaarden als ongunstig, niet de tarieven maar de andere voorwaarden. Als de crisis toeslaat, wordt de bankier immers ook bang. Kmo's zien recent de waarborgvereisten alsook de niet-rentekosten oplopen. Grote ondernemingen richten zich meer naar de markt voor bedrijfsobligaties, die worden voor hen aantrekkelijker ten opzichte van bankkredieten. Wat ook wijst op een verstrakking van de kredietvoorwaarden. De vaste kosten van obligaties zijn te hoog voor de kmo's, die dus aangewezen blijven op de banken.

De heer Dewatripont concludeert dat strengere reglementen van de financiële sector belangrijk zijn voor de stabiliteit van de financiële instellingen en het financiële systeem. De voordelen zijn dus groter dan de nadelen. Op korte termijn kunnen negatieve effecten

echter niet worden uitgesloten. Om die reden is het idee van subsidies of waarborgen voor kredieten aan kmo's en langetermijnfinanciering goed. Het bankenplan is dus een interessant denkspoor. Maar er is een kost aan verbonden. Banken worden immers al gesubsidieerd door de spaarboekjes van belasting vrij te stellen. Dat zorgt ervoor dat banken hun rentevoeten kunnen laten dalen. En ook de bijkomende maatregelen voor kmo's of langetermijnfinanciering kosten geld.

Bespreking

De heer *Filip Watteuw* concludeert uit de uiteenzetting dat de kredietverlening niet afgebouwd is, en er dus geen credit crunch is. Hoewel hij natuurlijk erkent dat de bedrijven het moeilijk hebben. De Nationale Bank pleit voor strengere regels voor de financiële sector. Welke bijkomende regels zijn er precies nodig?

De heer *Lode Vereeck* ziet de uitbreiding van de waarborgverstrekking als kern van het bankenplan en vraagt zich af of dat, nu er geen credit crunch blijkt te zijn, wel nodig is. Het Rekenhof heeft al gewezen op het gevaar van zo'n bijkomende waarborg voor de credit rating van de Vlaamse en zelfs federale overheid. Hoe staat de Nationale Bank tegenover het effect van de stijgende gewaarborgde schuld op de credit rating van de federale en de deelstaat?

Mevrouw *Güler Turan* vraagt de heer Dewatripont zijn stelling te verduidelijken dat er algemeen geen credit crunch is, maar wel voor de kredietvoorwaarden.

De heer *Bart Van Malderen* zegt dat niemand betwijfelt dat banken geld blijven verstrekken en dat de ondernemingen leningen blijven aangaan. Een kwart van de kmo's heeft problemen om kredieten te krijgen, en 83 procent daarvan geeft de strengere voorwaarden als reden. Strengere voorwaarden zijn misschien mede ingegeven door de slechtere situatie van de bedrijven. Dat kan een daling van het ondernemersvertrouwen teweegbrengen, wat kan leiden tot een ondernemersimmobilisme met een enorme impact op de economie. Om die reden vraagt het lid of het bankenplan een invloed heeft op het dalende ondernemersvertrouwen.

De heer *Erik Tack* vraagt waarom de banken de voorwaarden op kredieten strenger maken als de verliezen op de kredieten beperkt gebleven zijn. Met een kleinere omzet zijn de risico's misschien iets groter, maar het kan toch niet dat solvabele bedrijven die altijd zonder problemen krediet verkregen, nu opeens problemen ondervinden.

De heer *Matthias Diependaele* heeft begrip voor de banken die moeten voldoen aan de eisen van Basel III, hun kapitaal verhogen, bedrijven financieren enzovoort. Maar ook de kmo's hebben het moeilijk. Het commissielid vraagt of het mogelijk is een overzicht te krijgen van voor hoeveel miljoen euro dossiers geweigerd worden, dan pas kan beoordeeld worden of er al dan niet een daling is. Eigenlijk is het een vicieuze cirkel: de banken, die zelf aan heel wat voorwaarden moeten voldoen, verstrekken minder kredieten, de bedrijven investeren minder, werven minder aan, het consumentenvertrouwen daalt, waardoor de bedrijven minder verkopen. Het bankenplan kan een kleine bijdrage leveren om die vicieuze cirkel te doorbreken. De overheid moet precies meer geld naar de economie trachten te leiden. De oppositie trekt premature conclusies alleen maar om het nut van het bankenplan in twijfel te trekken.

De heer *Mathias Dewatripont* zegt dat er in het algemeen zeker geen credit crunch is. Voor kredieten aan gezinnen is er in ieder geval geen probleem, het aantal kredieten aan gezinnen stijgt het laatste jaar met 8 procent. De Nationale Bank vreest eerder voor een lichte prijsstijging van immobiëlen. Voor bedrijven is er een genuanceerd beeld, de daling van het kredietvolume dateert maar van de laatste maanden. Dat de intrestvoeten laag zijn, is

goed voor de ondernemingen. De kredietvoorwaarden, onder meer de waarborgen, worden strenger. Langetermijnfinanciering ligt moeilijk. Dat schept problemen voor kleine ondernemingen, de grote kunnen immers terecht op de obligatiemarkt. Het bankenkrediet is trouwens relatief minder aantrekkelijk dan de obligaties. De strengere kredietvoorwaarden zijn meer het gevolg van de recessie dan van strengere normen. Toch houdt elke recessie een aspect van vicieuze cirkel in zich. Hulp van de overheid kan een goed idee zijn, zeker als ze enkel geldt voor kmo's en langetermijnfinanciering, maar is nooit kosteloos.

De heer Dewatripont vindt de meeste nieuwe normen nuttig maar waarschuwt dat ze coherent moeten blijven. De banken hebben goed werk verricht in België, maar in het buitenland slechte zaken gedaan. Het klopt dus dat de ondernemingen daar wat het slachtoffer van zijn. Kredieten vlotter beschikbaar maken, kan zoals gezegd een oplossing zijn, maar is nooit gratis. Een ingreep van dergelijke kleine schaal zal geen invloed hebben op de rating van Vlaanderen of België.

IV. TOELICHTING DOOR DE HEER VINCENT THOEN, SENIOR ADVISEUR INNOVATIE EN ONDERNEMINGSFINANCIERING, VOKA

De heer *Vincent Thoen* licht toe dat het Vlaams bankenplan niet zozeer op maat van de banken moet zijn. Het is een belangrijke opdracht van de overheid om samen met de banken de ondernemingen te stimuleren en te helpen met de financiering op lange termijn. Het bankenplan is eerder een ondernemingsgroeitraject.

Bankleningen zijn een klein onderdeel van de financiering van ondernemingen. Men ervaart dat een aantal financieringsbronnen voor ondernemingen dreigt op te drogen. Aan de privézijde ziet men dat het venture capital (VC), het risicokapitaal afneemt. Voor jonge ondernemers verdwijnen de VC-vehikels bij de Belgische grootbanken. Ze werden door de Europese Commissie gedwongen deze af te stoten. Men ziet ook een verschuiving naar private equity en buy-outs. Het aantal fondsen dat verzameld werd, blijft behoorlijk hoog, maar investeringen in VC vallen terug. Het aantal IPO's voor de financiering van het eigen vermogen is op de Brusselse Beurs stilgevallen. Ook kapitaalverhogingen zijn quasi onmogelijk of verlopen enkel nog via private plaatsing. Het uitgeven van corporate bonds voor de financiering van het vreemd vermogen is enkel voor de gevestigde waarden weggelegd. De kleine bedrijven en mid caps komen daar niet aan te pas.

Voor kmo's is financiering via de bank vaak de enige manier om vreemd vermogen aan te trekken. Door de economische vooruitzichten is er een verstrenging van de voorwaarden. Basel III hangt als een zwaard van Damocles boven de financiële sector.

De publieke initiatieven, meer bepaald die van de Vlaamse overheid, zijn talrijk, maar worden niet maximaal benut of zijn onvoldoende gekend. Voor het risicokapitaal gaat het over het Vlaams Innovatiefonds (Vinnof), SOFI-fonds, Flanders' Care Invest, TINA-fonds. Voor het vreemd vermogen zijn er het Participatiefonds, Groeimezzanine, Winwinleningen. Voor de waarborgen zijn de voorziene kredieten nog niet opgebruikt. Ook bij de subsidies is er nog wat potentieel. Vanuit het IWT kwam het signaal dat het aantal aanvragen begint terug te lopen door de moeilijke economische verwachtingen.

De initiatieven van de Vlaamse en federale overheid voor startende ondernemers zijn vrij complex. Zijn boodschap is 'Try to keep it simple'. De spreker beveelt aan het bestaande overheidsinstrumentarium maximaal in te zetten. Bij het risicokapitaal is er de kip- of ei-discussie. Is er voldoende geld of zijn er te weinig goede projecten? Jonge starters vinden dat de overheidsvehikels te veel als een marktpartij opereren en te weinig risico durven nemen.

De banken moeten worden aangemoedigd om blijvend hun rol te spelen als financiële intermediair. De verschillende overheden zijn vertegenwoordigd in de raden van bestuur van

de grootbanken. De sector geeft aan dat er een verstrenging is van de kredietvoorwaarden, zelfs bij al toegekende kredieten. Bij de omzetting van Basel III is er nog vrijheid bij het implementeren ervan in de Belgische en Europese regelgeving. De overheid moet van die vrijheidsgraden maximaal gebruikmaken. Het kmo-obligatiefonds kan een positief instrument zijn. De motivering om daar een overheidsgarantie aan te koppelen is niet duidelijk. Het is het métier van banken om kredieten te verstrekken.

Het mobiliseren van middelen bij de spaarders is belangrijk op de lange termijn. Dit geldt ook voor de tegoeden bij beleggingsfondsen, verzekeringsmaatschappijen en dergelijke. Een aantal instellingen investeren hun middelen niet in afwachting van de nieuwe financiële regelgeving. Het is de bedoeling in te spelen op de toekomstige vergrijzing.

Fiscale stimuli voor particulieren gaan in de eerste instantie over risicokapitaal, maar ook over initiatieven à la de wet Cooreman-De Clercq. Er zijn Europese beperkingen, maar mits enige creativiteit moet men tot een nieuw instrument kunnen komen.

De publieke investeringsfondsen zijn op zich niet zo relevant voor ondernemingen. Ze hebben eerder een zijeffect op de economie. De belangrijkste opdracht van de (Vlaamse) overheid is vertrouwen geven aan al de onderdelen van de economie.

Bespreking

De heer *Matthias Diependaele* heeft vragen over de vrijheidsgraden bij het omzetten van de Basel III-normen in Belgische wetgeving. Welke vrijheidsgraden worden er bedoeld?

Volgens de heer *Vincent Thoen* is er nog een aantal regelingen waarmee men flexibeler kan omgaan. Van het uitstel van de invoering van Basel III moet men gebruikmaken om met de andere lidstaten te kijken waar men bijkomende ruimte kan creëren.

De heer *Lode Vereeck* is blij dat de spreker duidelijk stelt dat de kredietvoorwaarden voor de kmo's te streng zijn. Het woord 'te' is belangrijk omdat het de legitimiteit van het bankenplan moet ondersteunen. Hij vindt het echter niet terug in de cijfers. De KeFiK-barometer peilt naar het aanvoelen. In de cijfers van Febelfin van de laatste maand ziet men dat de omloop van bankkredieten opgenomen door Belgische niet-financiële vennootschappen terug stijgt naar 117 miljard euro. 70 procent van het totale uitstaande kredietvolume wordt verleend aan kmo's. De vraag rijst of de gegeven voorbeelden over de te strenge kredietvoorwaarden voor goede ondernemingen niet anekdotisch zijn en niet gelden voor het geheel.

De heer *Matthias Diependaele* stelt dat de stijgingen van de grafieken 6 en 10 van Febelfin niet relevant zijn. Men moet kijken naar de weigeringsgraad. Febelfin heeft op 11 december 2012 een persmededeling op zijn website geplaatst waaruit blijkt dat de weigeringsgraad op een index van 100, een jaar geleden 97,9 bedroeg en nu 136. Dit is een stijging van 40 procent aan weigeringen. Dit is het hoogste punt sinds juni 2009.

De heer *Filip Dierckx* merkt op dat het in een Europese vergelijking nog altijd een lage weigeringsgraad is.

De heer *Matthias Diependaele* heeft begrip voor de banken. De discussie gaat hier niet tussen voor- en tegenstanders van de banken. Men kan uit de cijfers wel afleiden dat het bankenplan zin heeft.

De heer *Lode Vereeck* reageert dat als het kredietvolume, waarvan 70 procent naar kmo's gaat, stijgt en als de weigeringsgraad stijgt, men enkel kan concluderen dat een aantal dossiers niet goed is. Het aantal dossiers dat wordt geweigerd is groter, maar het aantal dat wordt goedgekeurd is ook groter. Het is niet zo dat de kmo's geviseerd worden, van het kredietvolume gaat immers 70 procent naar hen.

De heer *Bart Van Malderen* wijst er op dat het probleem ingewikkelder is. Er zit een vertragingseffect op de cijfers en de mensen ervaren een trendwijziging. Als de trend in het nadeel speelt dan heeft dat effect op het gedrag van de mensen. Men krijgt dan een deuk in het ondernemingsvertrouwen. Dit heeft een macro-economisch effect. Men zou ook de volledig impliciete kost van de financiering en de voorwaarden die men oplegt in rekening moeten brengen. Het zou ook nuttig zijn om de interne verdeling van de bedragen over de kmo's te kennen.

De heer *Vincent Thoen* verwijst naar het toenemende aantal faillissementen en het aantal mensen dat als kmo-vennoot of zaakvoerder in financiële nood komt. Men moet van de opportuniteit van het bankenplan proberen gebruik te maken om op lange termijn de financiering van ondernemingen veilig te stellen en te stimuleren.

V. TOELICHTING DOOR PROFESSOR EM. DIRK HEREMANS, KU LEUVEN

De vraag of er kredietschaarste is, moet volgens professor *Dirk Heremans* genuanceerd worden beantwoord. Er is een relatieve kredietschaarste. Het mechanisme van de monetaire politiek werkt zo dat als de rente naar beneden gaat, iedereen verwacht dat dit een effect op de economie gaat hebben. Deze renteverlaging heeft echter een effect op de hele financiële sector. In normale omstandigheden is er een accelererend effect. Een accelerator waarbij zelfs beperkte rentewijzigingen een groot effect hadden op de economie. Dit is het bankkredietkanaal en het vermogensbalanskanaal.

Door de crisis zijn vermogensposities van banken en kredietnemers aangetast. De vermogenspositie van de banken is aangetast door hun beleggingen en door de euroschuldencrisis. De overheidsportefeuille, hun secundaire reserve, staat momenteel in vraag. Er is een asymmetrische werking van het vermogensbalanskanaal. Er is een zeer expansieve monetaire politiek die niet doorstroomt naar de economie. Voor een stuk wordt dit in de banken geblokkeerd door de verslechterde vermogensposities door de financiële crisis. Zolang de vermogensbalansen niet hersteld zijn, gaat de doorstroming moeizaam verlopen.

Dit wordt versterkt door de gelijktijdige regulering die de banken veel hogere eisen oplegt. Dit werkt vooral ten nadele van bedrijven die bankafhankelijk zijn. Kmo's in Vlaanderen zijn daar waarschijnlijk meer aan onderhevig dan in andere landen. De nieuwe regulering brengt met zich mee dat banken meer aan risicoselectie moeten doen. De minder goede kredieten die vroeger gesubsidieerd werden door de goede, dreigen nu uit de boot te vallen.

Die ganse regulering gaat procyclisch werken. Men tracht er iets aan te doen, maar er zijn tot nog toe weinig maatregelen genomen. Als men voor een recessie staat, zou die relatieve kredietschaarste nog groter kunnen worden. Dit is niet onbelangrijk.

Het grote spaarvermogen hangt macro-economisch samen met de hoge schuld en het begrotingstekort. Het is een wantrouwen tegenover de overheid. Dit geldt ook in Japan.

Door het ouder worden van de bevolking verschuift de vererving. Deze vindt nu plaats tussen de vierde en derde leeftijd. Van deze middelen komt er dus minder terecht bij de actieve bevolking.

Men ziet ook een concentratie van sparen in kortetermijnsparproducten. Dit leidt tot meer bankintermediatie bij de omzetting in beleggingen in langetermijninvesteringen. Dit zijn risicovolle looptijdtransformaties die zich in België meer voordoen.

De Belgische overheidsschuld die bij de banken zit, is opnieuw toegenomen. Er was een periode dat deze meer en meer in het buitenland geplaatst werd. Nu is er een terugkeer. Dit neemt meer beslag op de middelen van de banken. Dit draagt bij tot de stabiliteit van de schuld. In Europa ziet men meer en meer een home bias ontstaan.

Bij de deleveraging van de banken ziet men juist voor de crisis een ‘berg van trots’ gevolgd door een ‘dal van weemoed’.

Bij de regulering rijzen toch wat vragen. Alles van een bankbalans is nu bijna gereguleerd. De normale kredietrisico's zijn nauwelijks toegenomen. Toch gaat men daar de kredietvereisten Tier I verhogen van 4 procent naar 9 procent en hoger. Dit is verregaand.

Er worden door de Nationale Bank van België liquiditeitsratio's ingevoerd die strenger zijn dan de Basel III-normen. De nieuwe kapitaalvereisten gebeuren in functie van de risk weighted assets. In het kader van Basel II doen de banken dit op basis van interne risicomodellen. De interne risicomodellen gaan bepalen hoeveel kapitaal ze moeten aanhouden. Daardoor zijn ze meer risicobewust. Er is een tweede pijler, die van het supervisory kapitaal, waar de toezichthouders discretionair bijkomende verplichtingen opleggen in functie van economisch kapitaal. Het economisch kapitaal is kapitaal dat nodig is om risico's te dekken. In België is dit tot nog toe niet transparant. De NBB zou daar ver in gaan. De kapitaalvereisten liggen in België hoog, ook omwille van de stabiliteit. Men doet dit op basis van stresstesten. Er zou een afweging moeten worden gemaakt over hoe ver men daarin zal gaan. Er moet ook accountability zijn bij de toezichthouders. Men is onafhankelijk wat de monetaire politiek betreft, maar niet wat de toezichtsfunctie op de kredietrisico's betreft.

De kmo-problematiek heeft te maken met de repricing van de kredieten. Men gaat op basis van de interne risicomodellen toezien op de risico's van elk krediet. Dit is een ander mechanisme en verklaart ook de klachten over striktere kredietvoorwaarden.

Een ander risico waaraan er tot nog toe weinig aandacht werd geschonken is de procyclischeiteit van de regulering. Dit is al jaren gekend, maar er is nog niet veel aan gedaan. Integendeel, men denkt aan bijkomend kapitaal opleggen in goede tijden, om in slechte tijden de buffer te gebruiken. Deze denkwijze zou kunnen leiden tot een bijkomende verhoging van de kapitaalvereisten in betere tijden.

Er waren al heel wat herstructureringen bij de banken. Op lange termijn kan men met het verdwijnen van beslissingscentra uit België tot een probleem van kredietverlening komen, kredietverlening die immers meer en meer op een home bias gebeurt. Er is al veel basisinfrastructuur verdwenen. De vraag rijst wat er met de financiële basisstructuur gaat gebeuren. Dit is belangrijk voor de financiering van de economie. Hij pleit ook voor meer coherentie tussen FSMA, NBB en ministerie van Financiën.

Aan het bankenplan zijn twee luiken: de overheidsinvesteringen en de financiering van bedrijven.

In verband met de overheidsinvesteringen stelt zich de vraag welke overheid investeert. Drie vierden van de kapitaaluitgaven gebeurt door de subnationale overheden. Het crisisbeleid werd vooral federaal gevoerd. Er is een grote taak weggelegd voor gedecentraliseerde overheden. De regionale en lokale overheden zouden normaal gezien bij de geconsolideerde begrotingsinspanningen hun verantwoordelijkheid moeten opnemen. Uit een OESO-studie blijkt dat in andere landen het zwaartepunt bij de deeloeverheden ligt.

Als er een recessie komt, dreigt de relatieve kredietschaarste erger te worden. Er moet een financiering komen voor bedrijven die minder bankafhankelijk is. Een aantal initiatieven, zoals de covered bonds en project bonds, bieden daartoe mogelijkheden. Dit geldt ook voor de versterking van de vermogenspositie van bedrijven, de waarborgverlening bij kredieten en risicodeling met de banken. In het verleden speelden de openbare kredietinstellingen een grote rol bij de langetermijnfinanciering. Twee derden van de langetermijnkredieten was in handen van openbare kredietinstellingen. Professor Heremans is geen pleitbezorger voor openbare kredietinstellingen, maar bepaalde vormen van financiering

zoals vermogenswaarborgverlening kunnen in de huidige omstandigheden een bepaalde steun verlenen, mits bewaking van de risico's. In de nota staat vermeld dat men een high level groep wil oprichten, het is dan belangrijk dat er een follow-up is en een regelmatige effectevaluatie van de resultaten.

Kan de Vlaamse overheid dit allemaal dragen? De directe schuld is beperkt. Er zijn het waarborgbeheer van 10 miljard euro en de commitments in verband met pps-financiering van 3,3 miljard euro. In de huidige omstandigheden is de aangewezen schuldcapaciteit van de deelregeringen rond de 8 procent van de geconsolideerde overheidsschuld. Bij uitvoering van het Vlinderakkoord komt men tot een 20 procent van de totale overheidsschuld voor de gefedereerde overheden. Dit is globaal een 70 miljard euro. Het Vlaamse aandeel is dan minstens 35 miljard euro. Men zit nog ver van die grens. Er zijn verschillende maatstaven mogelijk voor het berekenen van de schuldruimte. De voorliggende simulaties gingen uit van het aandeel van de fiscale verantwoordelijkheid voor de inkomsten. Neemt men het aandeel in de kapitaaluitgaven langs de uitgavenzijde als maatstaf dan zou van de door de Maastrichtnorm na te streven 70 procent bbp schuld het overgrote deel ervan moeten toekomen aan de deelregeringen. Dit laatste is op dit ogenblik quasi onmogelijk, omdat men eerst de veel grotere schuldenberg van bijna 100 procent bbp dient te reduceren.

In een recente studie over de ratings heeft hij gekeken wat de determinanten zijn. Daaruit volgt dat er nog ruimte is vooraleer de rating voor Vlaanderen gaat verslechteren.

Het bankenplan vermeldt over het kmo-fonds van 1 miljard euro dat de banken 150 miljoen euro gaan inbrengen en dat zij de first loss van 75 miljoen euro dragen.

Bespreking

De heer *Erik Tack* vraagt wat te denken van de impact op de kredietverlening als de banken de eerste 75 miljoen euro gaan dragen. Ze gaan hun kredietverlening dan toch niet minder selectief maken.

Professor *Dirk Heremans* meent te begrijpen dat dergelijk fonds een soort gestructureerd product wordt. De obligatiehouders schrijven in op een CDO. Dit zijn valabele producten op voorwaarde dat ze goed worden gebruikt.

De heer *Erik Tack* wil weten of dergelijk fonds het antwoord is op het gestelde probleem van de kmo's.

Volgens professor *Dirk Heremans* is het de vraag of de banken dit globaal gaan toepassen of per krediet.

De heer *Michel Vermaerke* verduidelijkt dat de first loss van de banken op het geheel van de kredieten betrekking heeft. Dit is een bijkomende capaciteit die wordt gecreëerd waarbij dat banken dit anders niet op zich kunnen nemen. Het gaat niet over het al dan niet soepeler zijn van de banken, maar wel over iets waarvan banken denken dat zij in dat domein geen krediet meer zullen kunnen leveren. Door de creatie van het fonds van 1 miljard euro maakt men de financiering van kmo's op langere termijn nog mogelijk. Het engagement is in Febelfin genomen namens de vier grootbanken. Men moet natuurlijk nog zien of er behoefte is aan kmo-financiering op lange termijn. Andere banken zullen zich hierbij misschien aansluiten.

Mevrouw *Güler Turan* wil weten hoe, na kredietverlening onder deze waarborg, een concreet faillissement in het kmo-fonds gaat worden afgewikkeld.

De heer *Michel Vermaerke* deelt mee dat krediet wordt verleend door het fonds, dat door de bank is opgezet. Het geleende bedrag moet worden gezien in het totaal bedrag aan kredietverlening van het fonds. Het is de bank die zijn eigen first loss neemt in zijn totaliteit.

Bij de waarschuwing dat als men zich op één doelstelling focust, men collateral damage riskeert op andere doelstellingen, vraagt de heer *Sas van Rouveroi* zich af of er modellen bestaan waarbij er tussen meervoudige doelstellingen een iteratief proces tot stand kan komen waarbij ze allen elkaar beïnvloeden en convergeren naar een gemeenschappelijke waarde.

Bij de opmerking dat de lokale besturen instaan voor ongeveer 50 procent van alle overheidsinvesteringen, wijst de heer van Rouveroi erop dat deze cyclisch investeren. Het vervelende is dat er in 2013-14 een dip zal zijn in de overheidsinvesteringen op lokaal niveau. Dit gaat een soort katalysator zijn die de toestand nog verergert. In de diagrammen over de schuldpositie ontbreken de lokale overheden. De heer van Rouveroi gaat ervan uit dat de cijfers deze van de federale overheid, gemeenschappen en gewesten zijn, inclusief de lokale overheden. De lokale overheden zouden in de schuldpositie maar 5 procent innemen. Als dit juist is, moet men dan begrijpen dat de verhouding 94 procent federaal, 5 procent lokaal en 2 procent gemeenschappen en gewesten is.

De heer van Rouveroi vindt het bevreemdend dat men ratings aan deelstaten geeft, die in feite geen correcte schuldpositie innemen. In een rating zou toch ook de schuldpositie moeten wegen. Er is op dit ogenblik geen schuldverdeling.

Professor *Dirk Heremans* deelt mee dat er heel wat elementen zijn waarmee men rekening houdt met het bepalen van de ratings. De schuldpositie zit daarin. Moody's houdt voor Vlaanderen geen rekening met de federale schuld. Het bekijkt Vlaanderen op zichzelf en heeft dus een betere rating dan België. S&P heeft een andere methodologie. Vlaanderen is op zichzelf beter, maar omdat de middelen grotendeels afhangen van de federale overheid, kan men geen betere rating geven.

De heer *Sas van Rouveroi* wil weten of door het ontbreken van het aandeel van Vlaanderen in de globale schuldpositie, België altijd een slechtere rating zal hebben.

Volgens professor *Dirk Heremans* ligt het voor de federale overheid moeilijk, omdat zij eventueel een bail out moet doen voor de regionale schulden. Men gaat daarmee rekening houden. Omgekeerd lopen in het zuiden van het land de ratings niet uit de hand, omdat men er rekening mee houdt dat er een bail out door het federale niveau gaat gebeuren. Het is wel zo dat bij een toenemende fiscale autonomie er meer mogelijkheden zijn om middelen te genereren, wat voor Vlaanderen een positief effect zal hebben. Professor Heremans stelt dat zijn cijfers alleen de gegevens van de centrale overheid en gewesten en gemeenschappen bevatten en niet die van de lokale overheden.

Eric VAN ROMPUY,
voorzitter

Matthias DIEPENDAELE
Filip WATTEEUW,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

bbp	bruto binnenlands product
CDO	collateralized debt obligation
ceo	chief executive officer
DBFM	Design Build Finance Maintain
Febelfin	Belgische Federatie van het Financiewezen – Fédération Financière Belge – Belgian Financial sector Federation
FSMA	Financial Services and Markets Authority
IPO	initial public offering
IWT	Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie
KeFiK	Kenniscentrum voor Financiering van KMO
kmo	kleine of middelgrote onderneming
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
NBB	Nationale Bank van België
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
pps	publiek-private samenwerking
S&P	Standard & Poor's
SOFI(fonds)	Spin-Off Financieringsinstrument
TINA(fonds)	Transformatie, Innovatie en Acceleratie
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
VBO	Verbond van Belgische Ondernemingen
VC	venture capital
Vinnof	Vlaams Innovatiefonds
Voka	Vlaams netwerk van ondernemingen